

Tomo VUKŠIĆ

Četrdesetpet godina književne djelatnosti Stjepana Džalte*

Kad su mi prije određenoga vremena došli i u ime organizatora ove svečanosti prenijeli želju samoga Stjepana Džalte da govorim na predstavljanju njegova književnog stvaralaštva, moram priznati da sam se iznenadio ali i obradovao. I, naravno, zbog mnogo razloga tu ponudu nisam smio odbiti. Stoga, iako sam to privatno već učinio, želim i ovdje javno Stjepanu zahvaliti na povjerenju koje ne znam čime sam zaslužio.

Iz razmišljanja o tome, kako postaviti svoje kazivanje u ovoj prigodi, proizašao je dogovor s prof. dr. Antunom Lučićem da on, kao profesor književnosti i hrvatskoga jezika, govori o Džaltinim spisima upravo pod vidom književne vrijednosti i jezičnoga izričaja. Meni je pak u zadaću pripalo uokviriti Džaltino stvaralaštvo u korpus književnoga doprinosa katoličkih svećenika hrvatskoj književnosti u BiH i pokušati mu odrediti mjesto. Osim što se nadam da bi podsjećanje na neka imena svećenika književnika moglo biti korisno i zanimljivo, smatram da je potrebno to činiti mnogo češće, negoli je rađeno do sada, zato što su brojna njihova imena i književni doprinosi odsutni iz govora o kulturi na ovim stranama, a, ako ih se i spominje, mnogo puta se ne kaže da su bili ili jesu katolički svećenici.

Prihvaćajući se u svoje vrijeme brige oko tiska izbora iz njegova djela, toj knjizi, u dogovoru s Džaltom, nije dan naslov *Izabrane stranice*, kako se to obično radi, nego *Birane stranice* što je posljedica istine da je u njegovu stvaralaštvu mnogo onoga što se, sa stanovišta književne kritike, može posvema utemeljeno nazvati biranim pripovijedanjem. Kad se, naime, iščitava Džaltine stranice, uvjerljivo se nameće zaključak da je on osoba s natprosječnim talentom zapažanja i s još izraženijom sposobnošću da to plastično izrazi riječima. On prije svega vidi maloga čovjeka, čovjeka iz bosanskoga sela. Točno onoga i onakvoga s kojim je živio i kojemu je

* Govor na predstavljanju književnoga stvaralaštva Stjepana Džalte u Sarajevu, 29. veljače 2008.

služio kao svećenik. On toga svoga običnoga čovjeka hvali, ali i kritizira. Čak ga nerijetko i ruži. Slika i njegove vrline i mane. No, za razliku od drugih književnika, Džaltini likovi su, kao i u životu, odreda vrlo duhoviti, inteligentno dosjetljivi, vrcasti, ali redovito i profilirani. Ima i blentavih, čija je duša “naoko gruba i siromašna” a ustvari i ona “beskrajno je bogata i plemenita”. Džaltina riječ teče manirom odlična pripovjedača. A svaka lijepa riječ, pogotovo ako je duhovito ispričana, u ova gruba vremena pravi je melem.

Naravno, kao književni stvaratelj, Džalto smišlja likove i zgode kako bi prenio poruku koju želi. Stoga se, kad god čitam Džaltine tekstove, sjetim jednoga svećenika s kojim sam više godina živio te smo nedjeljama redovito jedan drugom slušali propovijedi, jer dok bi jedan predvodio misu, drugi bi bio na raspolaganju za ispovijed. I taj moj kolega je u svojim ugodnim propovijedima s veliko lakoćom vjernicima uvijek iznosio brojne i svaki put nove primjere kao ilustraciju onoga što je želio poručiti. A jednom, na moje pitanje kako je uspio skupiti tolike primjere iz života, s jednakom lakoćom kao i u propovijedima i posvema neopterećen, kazao mi je: “Ma kad mi treba, ja to izmislim. Kao i u romanima, važna je poruka.” Tako nekako i Džalto, kad nema stvarnu fabulu da je iskoristi kako bi rekao ono što želi, on to jednostavno izmisli. I kao što je on u svome svećeničkom životu bio jednostavno “Džalto”, što je njegova *diferentia specifica* u odnosu na druge svećenike, i njegovo književno djelo, posebice njegov način pripovijedanja, posvema su atipični ako ih se promatra u kontekstu literarnih ostvarenja drugih svećenika književnika. Čak i kad se ne slažete s Džaltinim načinom, njegov se stil pamti.

Njegova je rečenica jezgrovita. Kratka. Često rimovana. Mnogo puta pisana kao pučka mudra poslovice i lako se pamti. Stoga bi bilo vrlo korisno ako bi se netko, čitajući njegove tekstove, dao na posao i priredio zbirku Džaltinih izreka i duhovitih dosjetki. Njih je u tekstovima zaista vrlo mnogo. Razasute su doslovce po svim stranicama kao što mu je svako druženje bilo i jest puno dosjetki. U prilog tomu podsjećam na zgodu kad mi je prvi put (1990. god.) darovao jednu knjigu, a bio je roman *Pod Jurcanovim orahom*, kojega neki smatraju za “najzrelije i najuspješnije Džaltino djelo”, i kao posvetne riječi na njoj napisao je: “Tomi, džabe.” To je Džalto u životu! Takav je i na svakoj stranici svojih knjiga.

Istina, Stjepan Džalto je književnik. Međutim, on je prije svega svećenik koji se, uza svoje uobičajene svećeničke poslove, posvetio i književnom stvaranju. Srećom vrlo uspješno, plodno i kvalitetno; kako na svećeničkom tako i na književnom planu. Zaista začuđuje kako je uspio spojiti sve te poslove i obavljati ih. Osim toga, kritika, koja je pisana o njego-

vu književnom radu, pozitivna je. No, iako je pozitivna, ipak nije brojna. Dapače, po mišljenju brojnih Džaltinih čitatelja, nedovoljna je. No, o tomu treba progovoriti u malo širem smislu!

Iako je odavno član i Društva hrvatskih književnika, Džalto je poznat, i to vrlo poznat, uglavnom u crkvenim krugovima. Šire od toga Džalte ima mnogo manje. No, na žalost, nije to samo njegova sudbina jer su, kao i on, prošli uglavnom i svi drugi svećenici književnici pri čemu je, posebice u drugoj polovici 20. st., bila vrlo zanemarivana komponenta svećenika i u slučajevima kad je neki svećenik kao književnik bio i vrlo poštovan. A kao ilustracija zaborava svećenika, neka bude spomenut samo Marin Držić jer se i danas mnogi iznenade kad čuju da je on bio don Marin, odnosno i da je njegov "dundo Maroje" iznikao iz te kabanice. Ovoj napasti zaborava nisu podlegli jedino izvorni znalci kulture koji su u svim vremenima imali hrabrosti otkrivati i priznavati identitet, kako kulture tako i njezinih stvaratelja.

Stjepan Džalto je do sada objavio 26 knjiga (romana, pripovijedaka i pjesama) i k tome još nekoliko stotina kraćih književnih uradaka u različitim publikacijama. No, usprkos tomu, vjerovali ili ne, prema internet-skim podacima kataloga najpoznatijih biblioteka u BiH, stvarno stanje oslikava svu težinu zaborava svećenikâ književnikâ. Naime, Nacionalna i univerzitetska biblioteka u Sarajevu nema ni jednu Džaltinu knjigu. Nema ni jednu njegovu knjigu ni Sveučilišna knjižnica u Mostaru a ni Biblioteka Univerziteta Džemal Bijedić u istome gradu. Za Džaltu ne znaju ni Narodna i univerzitetska biblioteka Republike Srpske u Banjoj Luci niti Biblioteka Filozofskoga fakulteta u Sarajevu a ni Kantonalna i univerzitetska biblioteka u Bihaću. Našao sam da jedino Narodna i univerzitetska biblioteka Derviš Sučić u Tuzli ima jednu (!) njegovu knjigu: *Mladenački raj i njegov sjaj* (Đakovo, 1994.). A biblioteka Vrhbosanske katoličke teologije, centralna biblioteka biskupije kojoj Džalto pripada, koja bi ih morala imati sve i u duplikatu, jutros (29. 2. 2008.) posjeduje ih samo sedam, od kojih je neke on sam darovao kad se nedavno nastanio u Svećeničkom domu u Sarajevu.

I nemojte misliti da su drugi svećenici književnici bolje tretirani. Listanje kataloga nudi precizne informacije a internet danas omogućuje laku provjeru. Osim toga, vjerujem da bi ozbiljna analiza školskih i sveučilišnih priručnika za studij jezika i književnosti pokazala možda još veći ignorantski odnos prema književnom djelu svećenikâ.

I jer je stanje, na žalost, takvo kako ste čuli, ovdje se mora spomenuti barem naslove Džaltinih 26 knjiga. To su sedam romana: *Naricanja Franje Markanova*, Zagreb, 1983.; *Pod Jurcanovim orahom*, Zagreb, 1990.;

Novo selo, Zagreb, 1995.; *Čudna zemlja*, Zagreb, 1995.; *Zvonimirovo*, Zagreb, 1996.; *Drug nastavnik iz predvojničke*, Zagreb, 1999., drugo izdanje Zagreb, 2001.; i, nakon što je obnevidio, napisao je autobiografski roman *U tami svjetlost*, Zagreb, 2006.

Objavio je dvije zbirke pjesama: *Spontanosti*, Mostar, 1988. i *Trzaji*, Mostar, 1995.

Marom njegova prijatelja Jurja Lončarevića napravljen je izbor iz Džaltinih djela i tiskan pod naslovom *Birane stranice*, Bol, 1995., gdje je objavljena i bibliografija njegovih radova koju je priredio Petar Rogulja. A zbog zanimanja javnosti tiskana je i zbirka *Birane stranice II*, Zagreb, 1997.

Zatim, Džalto je objavio još 15 zbirka priča, balada, drama, monodrama, komedija, putopisne proze i tragikomedija: *Selo svadalovo*, Zagreb, 1972., bila je prva njegova knjiga, drugo dopunjeno izdanje Zagreb 1999.; *Gladne i nemirne godine*, Zagreb, 1974.; *Priče iz Pasjih Korita*, Zagreb, 1983.; *Svečev kafić*, Mostar, 1998.; *Mladenački sjaj i njegov raj*, Đakovački Selci, 1989., drugo izdanje Đakovo, 1994.; *Eva i ja*, Zagreb 1995., drugo izdanje Zagreb, 1996.; *Župna kronika*, Mostar, 1995.; *Fra Marijanova Bosna*, Zagreb, 1997.; *Krv i suze*, Zagreb, 1997.; *S ljudima*, Zagreb, 1998.; *Posljednji dominikanac*, Zagreb, 2000.; *Spaljeno ognjište*, Uskoplje, 2000.; *Pismo*, Zagreb, 2002.; *Bog u novcu - vrag na koncu i druge priče*, Zagreb, 2004.; *Priče od uzdaha*, Zagreb 2006.

Uz prije rečene razloge, i s nakanom da se pomogne u otkrivanju uloge, mjesta i zastupljenosti svećenika u hrvatskoj književnosti, a kao jedan od tvarnih odgovora na uočenu prazninu, trebalo je prirediti ovu svečanost. I ne samo ovu! Zato vjerujem da su priređivači njome željeli upozoriti također na djelo brojnih svećenika književnika u čijem je nizu Džalto nesumnjivo jedan od videnijih. Međutim, iako ovo zaista nije mjesto za ozbiljnu kritičku analizu ove teme, a ni predviđeno vrijeme to ne dopušta, ipak kao neku vrstu odgovora na pitanje kolika je uloga i tko su ti svećenici književnici u ovim krajevima, u obliku podsjetnika nanizat ću samo neka imena bez kojih je teško misliti hrvatsku književnost iz ovih krajeva.

Matija Divković, Ivan Bandulavić, Ivan Ančić, Stjepan Markovac Margitić, Lovro Šitović, Jeronim Filipović, Nikola Lašvanin, Filip Laštrić Očevac, Augustin Miletić, Marijan Jakovljević, Marijan Bogdanović, Andeo Kraljević, Marijan Šunjić, Petar Bakula, Ivan Franjo Jukić, Grga Martić, Antun Knežević, Franjo Miličević, Ivan Šarić, Izidor Poljak, Dragan Augustin Dujmušić, Narcis Jenko (Eugen Matić), Augustin Čičić, Jozo Jukić, Stipo Barišić, Janko Bubalo, Radoslav Glavaš ml., Blago Karačić, Lucijan Kordić, Jakov Bubalo, Jozo Mihaljević, Ladislav Fišić, Augustin Au-

gustinović (Tin Tinović, Toni Tinov), Ljubo Hrgić (Hrvoje Bor, Ljubo Ljubas), Ivo Šimić, Ivo Ćurak, Ljubo Lucić, Petar Vuletić, Vjeko Šunjić, Luka Marković, Šimun Šito Ćorić, Dragan Ćuturić, Vlado Lozić, Marko Cvitkušić, Željko Džaja, Miroslav Baotić, Miroslav Džaja, Čika Tuna (Antun Weissgerber, Sacerdos), Miljenko Stojić, Umberto Lončar, Jakov Bubalo, Ivan Marijanović, Vlado Lončar, Bernard Marijanović itd.

I Stjepan Džalto! On je rođen 21. listopada 1931. u Voljicu kod Uskoplja a za svećenika Vrhbosanske biskupije zaređen na Petrovdan 1959. god. u Đakovu što znači da će dogodine proslaviti 50 godina svećeništva. Međutim, budući da ovdje predstavljamo Stjepana Džaltu književnika, u ovoj prigodi treba podsjetiti da je on prve tri svoje pjesme (Osamljenoj majci, Život, Pismo prijatelju) objavio u zagrebačkoj reviji *Marulić* u broju za ožujak - travanj 1978. god. (br. 2/1978., str. 162) što znači da se upravo ovih dana navršava 30. obljetnica od toga događaja. A budući da je svoje prve književne radove objavio 1964. god. u *Glasniku Srca Isusova i Marijina*, također u Zagrebu, kad su u broju za mjesec svibanj tiskane također tri njegove priče (Kad majka proklinje, Ne uzimaj, Kako je tužno), ove godine je 45. obljetnica njegova književnoga djelovanja. Stoga Ti, poštovani Stjepane, upućujemo najiskrenije čestitke!

Džalto, međutim, nastavlja jer upravo piše roman s naslovom *Župnik i kapelan* i, poznajući ga, uopće ne treba dvojiti da će i to njegovo djelo, kad se pojavi, i stilom, i duhom i šalom za čitatelje biti "u tami svjetlost" jer on razveseljava i unosi dobro raspoloženje među ljude u ova oskudna vremena. Ustvari, dok piše on samo obavlja dužnost prema svome talentu koji mu je Bog dao što dodatno dobiva na snazi posebice otkako Džalto trpi od nedostatka vida čime on samo potvrđuje da je Enver Čolaković imao pravo kad je još 1973. god. napisao: "Džalto je pisac koji osjeća narod, narodni humor, tipičan je dobar pučki pripovjedač i čovjek izvanredno suptilnih zapažanja (...). Stjepan Džalto je neosporno živi bogati pripovjedački talent i dužnost mu je, i prema sebi i svome talentu i prema čitateljstvu, da nastavi svoj umjetnički rad (...)."

I nastavio je! I traje. A književnik je kao vino: što traje dulje, to je bolje! A ako mu je dosta godina i, k tomu, čuvano u tami, tada je najbolje. Točno kao Džalto!